

Mirko Harjula

"Ryssänupseerit"

Ensimmäisen maailmansodan Venäjän asevoimien suomalaistaustaiset upseerit
1914-1956

Mirko Harjula

"Ryssänupseerit"

Ensimmäisen maailmansodan Venäjän asevoimien suomalaistaustaiset upseerit
1914-1956

Mirko Harjula

”Ryssänupseerit”

Ensimmäisen maailmansodan Venäjän asevoimien
suomalaistaustaiset upseerit 1914–1956

Books on Demand

KIITOKSET

Kirjoittaja kiittää Suomen Tietokirjailijat ry:tä apurahasta, Tuomas Hoppua käsikirjoituksen kahlauksesta läpi ja viisaista neuvoista, Rauno Endéniä ja Timo Vihavaista myönteisestä suhtautumisesta sekä Maija Räisästä hienosta taitosta. Pokkaus myös Kansalliskirjaston, Helsingin slaavilaisen kirjaston, Kansallisarkiston, sen entisen Sörnäisten toimipisteen, CIMO:n sekä Venäjän valtion sotahistoriallisen arkiston ja sota-arkiston RGVIA ja RGVA henkilökuntien suuntiin.

SISÄLLYSLUETTELO

KIITOKSET

JOHDANTO

1. MAAILMANSODAN SUOMALAISET UPSEERIT

1.1. Upseerit Venäjällä ennen maailmansotaa

1.2. Suomalaisupseerien kotipaikat

1.3. Suomalaisupseereiden äidinkieli

1.4. Suomalaisupseereiden yhteiskunnalliset lähtökohdat

1.5. Upseereiden peruskoulutus

1.5.1. Rauhanajan upseerikoulutus ja sen saaneet maailmansodan upseerit

1.5.2. Sota-ajan upseerikoulutus ja sen saaneet maailmansodan upseerit

1.6. Upseerien jatkokoulutus

1.7. Upseereiden sotakokemus

2. SUOMALAISTAUSTAISET UPSEERIT

ENSIMMÄISESSÄ MAAILMANSODASSA

2.1. Venäjän asevoimat ja suomalaisupseerit maailmansodan alla

2.2. Sodan syttyminen ja mobilisointi

2.3. Euroopan rintama

2.4. Itämeren laivasto ja Suomenlahden puolustus

2.5. Kaukasian rintama

2.6. Mustanmeren laivasto

- 2.7. Selustavirat
- 2.8. Ilmailijat
- 2.9. Maaliskuun vallankumous ja suomalaisupseerit
- 2.10. Venäjän armeija vuonna 1917
- 2.11. Marraskuun vallankaappaus Venäjällä ja aselepo
- 2.12. Maailmansodan tilinpäätös

3. VENÄJÄN ASEVOIMIEN SUOMALAISUPSEERIT VENÄJÄN HAJOAMISSODISSA 1917-1922

- 3.1. Venäjän sisällissota alkaa
- 3.2. Suomen itsenäistyminen ja sisällissota
  - 3.2.1. Suomen sisällissodan ensimmäinen vaihe
  - 3.2.2. Itärintaman loppunäytös ja Brestin rauha
  - 3.2.3. Suomen sisällissodan toinen vaihe
  - 3.2.4. Venäjän asevoimien upseerit Suomen sisällissodassa
- 3.3. Maailmansodan suomalaisupseerit Suomen sisällissodan jälkeen
  - 3.3.1. Saksalaisaika
  - 3.3.2. Mannerheimin aika
  - 3.3.3. Mannerheimin lähdöstä Tarton rauhaan
  - 3.3.4. Suomalaisupseerit Venäjän sisällissodan muilla rintamilla
  - 3.3.5. Suomalaisupseerit ja valkoemigrantit

4. ENTISET VENÄJÄN UPSEERIT MAAILMANSOTIEN VÄLILLÄ

4.1. Maailmansodan upseerit Suomen puolustusvoimissa

4.2. Laki- ja järjestysupseerit

5. ENTISET VENÄJÄN UPSEERIT TOISESSA MAAILMANSODASSA

5.1. Vanhan Venäjän upseerit toisen maailmansodan aattona

5.2. Talvisota

5.3. Jatkosota

LOPUKSI

LIITTEET

LÄHTEET

HENKILÖHAKEMISTO

JOHDANTO

YLEINEN LUONNEHDINTA

Ensimmäiseen maailmansotaan osallistui Venäjän asevoimissa noin 550 suomalaistaustaista upseeria. Heistä lähes kolmesataa oli aktiiviupseereita eli ammattisotilaita, noin 130 kesken siviilielämänsä liikekannalle pantuja entisiä sotilaita ja loput yli 130 maailmansodan aikana upseereiksi koulutettuja henkilöitä. Tässä tutkimuksessa kerrotaan heistä ja heidän osallistumisestaan ensimmäiseen maailmansotaan, Suomen itsenäistymiskehitykseen, Venäjän vallankumous- ja sisällissotatapahtumiin sekä toiseen maailmansotaan.

Suomen sisällissotaa käsittelevässä osassaan tämä tutkimus esittelee myös Saksassa maailmansodan aikana koulutuksensa saaneita jääkäriupseereita ja Suomen ”vanhaan sotaväkeen” kuuluneita upseereita. Vertailemalla heitä maailmansodan käyneisiin upseereihin Suomen sisällissodan valkoarmeijassa toivon saavani esille uusia puolia sisällissodan tapahtumista.

Tässä tutkimuksessa pyrin vastaamaan kolmeen eri kysymykseen, jotka koskevat Venäjän keisarikunnan viimeiseen sotaan, ensimmäiseen maailmansotaan, osallistuneita suomalaistaustaisia upseereita. Kysymykset ovat: keitä he olivat, paljonko heitä oli ja miten he vaikuttivat Venäjän ja Suomen tapahtumiin vuosina 1914-1945.

TUTKIMUKSEN AKTUAALISUUS, PÄÄMÄÄRÄT JA TEHTÄVÄT

Maailmansodan upseereita ei ole tähän asti tutkittu ryhmänä. Osaksi tämä on johtunut suomalaisen historiakirjoituksen yleisistä trendeistä ennen toista

maailmansotaa. Sotienvälisenä aikana Suomen yhteiskunta ei ollut poliittisesti yhtenäinen, ja tämän vuoksi Suomen virallinen historiakirjoitus pyrki esittämään tuolloin vallinneen poliittisen järjestelmän olemassaolon oikeuttavan kuvan tapahtumista. Tässä tapahtumainkuvauksessa Venäjän kruunun harjoittama poliittinen väkivalta johti Suomen kansan vastustamaan Venäjän valtaa, maailmansota ja vallankumous tekivät oikeamielisille voimille mahdolliseksi Suomen erottamisen sortavasta Venäjästä, ja Mannerheim sekä jääkärit kukistivat Venäjän vallankumouksesta riehaantuneet kansakunnan pimeät ainekset johtamassaan vapaussodassa. Tällaiseen historiaskenaarioon ei mahtunut viittä sataa Venäjän asevoimissa juuri palvelutta suomalaisupseeria. Heistä ainoaksi todelliseksi sankariksi kelpuutettiin Mannerheim. Loppujen viidensadan henkilön menneisyys Venäjän asevoimissa katsottiin median luomassa ”yleisessä mielipiteessä” painolastiksi, kielteiseksi asiaksi, josta oli parasta olla puhumatta.

Kaksi- ja kolmekymmenluvulla ”ryssänupseereista” ja heidän merkityksestään tapahtumille ei ollut suotavaa keskustella. Kaksikymmenluvun puolivälin jälkeen suurin osa heistä jätti Suomen puolustusvoimat ja itsenäisyyden alkuvuosina merkittävätkin asemansa julkisessa elämässä. ”Vapaussodan” historian kirjoittivat vanhan Suomen sotaväen upseerit ja jääkärit, korostaen julkaisuissaan omien viiteryhmiensä osuutta tapahtumiin. Pian seurasi toinen maailmansota, jonka tapahtumien puimiseen käytettiin Suomen historiatutkimuksen seuraavat neljä vuosikymmentä. Kaksi- ja kolmekymmentälukujen itsenäistymistä käsittelevän historiakirjallisuuden poliittiset suuntaviivat kanonisoitiin, ne luutuivat osaksi kansakunnan historiatietoutta ”sortovuosineen”, ”aktivisteineen”, tutkijan poliittisesta orientaatiosta riippuvine ”kansalaissotineen” tai ”luokkasotineen” ja niin edelleen, eikä Suomen itsenäistymisaikoja käsittelevään historiantutkimukseen ole siksi saatu uutta virtausta kuin aivan viime vuosina.

Viimeisten kymmenen-viidentoista vuoden mittaan vuosien 1914-1920 tapahtumat Suomessa ja muuallakin ovat saaneet osakseen uutta, puolueetonta ja tapahtumiin objektiivisesti, kiihkotta suhtautuvaa tutkimusmielenkiintoa. Tämän voi katsoa johtuneen kyseisen aikakauden tapahtumien osanottajien siirtymisestä seuraavaan ruutuun olemisensa kierrossa sekä siitä, että tuon ajan poliittiset, yhteiskunnalliset, kansalliset ja muut jännitteet ovat riittävän suurelta osin kadonneet, muuttaneet muotoaan sekä jääneet historiaan. Tutkijan ei tarvitse enää olla niistä mitään omaa mieltä, saati asettua jonkun noiden menneiden tapahtumien "puolen" tai muun viiteryhmän puolustajaksi tai vastustajaksi. Tapahtumista on siis jo niin paljon aikaa, että niihin on saatu riittävä etäisyys mahdollistamaan puolueettoman, tapahtumia ja niiden osanottajia objektiivisesti ja kriittisesti tarkastelevan tutkimuksen laatiminen. Tästä parasta esimerkkiä mielestäni tarjoavat Marko Tikan ja Tuomas Hopun tutkimukset sisällissodan historian aihepiiristä.

Muunkinlaista tutkimusta on ilmestynyt. Neuvostoliiton vaikutuksen katoaminen tutkimus- ja julkaisumaailmasta on innostanut tiettyä tutkijaryhmää, joka haluaa kirjoittaa uudelleen toisen maailmansodan jälkeen kielletyn "vapausotakirjallisuuden" ryssävihoineen ja kanonisoituine puolitotuuksineen. Itse toivon kuuluvani nykyaikaisempaan virtaukseen, jonka tutkimuksessa Suomessa tapahtuneita asioita vertaillaan, niitä tarkastellaan osana suurempia kansainvälisiä konteksteja ja niistä pyritään luomaan uusia tulkintoja. Siksi katson tutkimuksellani olevan merkitystä myös tällaisten uusien vapausotahistorioitsijoiden tuotannon vastapainona.

Riittävän ajan kulumisen tapahtumista on tehnyt mahdolliseksi myös "ryssänupseereiden" tutkimuksen. Nyt on mahdollista tutkia ilman aiempien vuosikymmenten poliittista painolastia myös tätä kaksikymmenluvulla syrjään kammettua, kolmikymmenluvulla haukuttua ja nelikymmenluvun jälkeen unohdettua, mutta silti aikoinaan

äärimmäisen tärkeää suomalaisen sota- ja maanpuolustushistorian osanottajaryhmää. Tarjolla on runsaasti lähteitä, jotka eivät vielä jokin aika sitten olleet tutkijan ulottuvilla. Näihin kuuluvat Kansallisarkistoon siirretyt, entisen Sota-arkiston tarjoamat upseerien henkilöasiakirjat, Kansallisarkiston kokoelmat Etsivän keskuspoliisin arkistoihin ja Venäjän sota-arkistojen alkuperäismateriaali. Tämän kaiken materiaalin kokoaminen yhteen mahdollistaa kyseisten upseerien käsittelemisen ryhmänä sekä ryhmän toiminnan ja merkityksen vertailemisen muiden tapahtumiin vaikuttaneiden ryhmien toiminnan ja merkityksen kanssa. Kaikkia osanottajaryhmiä vertaileva tutkimus mahdollistaa tapahtumien uudelleenarvioimisen ja niiden historian kirjoittamisen puolueettomista, objektiivisista lähtökohdista.

Maailmansodan Venäjän asevoimien suomalaisten upseerien toiminnan tutkiminen on osa laajempaa puuttuvaa tutkimusta - ns. sortovuosien tutkimusta. Kyseistä ajanjaksoa sivuavat nykytutkijat kertaavat yleisluonteisesti tunnettuja tosiasioita, mutta näiden tosiasioiden kyseenalaistaminen ja niiden sijoittaminen laajempaan kontekstiin, Venäjän keisarikuntaan ja Suomen asemaan sen osana sen muiden osien rinnalla, loistaa poissaolollaan. Myös Suomen virallinen itsenäistymishistoria on täynnä myyttejä, riittävästi toistamalla kanonisoituja puolitotuuksia ja selvää tosiasioiden vääristelyä, jossa yksittäisiä tapahtumia korostetaan niiden perimmäisten syiden esittelyn kustannuksella. Tutkimukseni tarkoitus on esitellä yksi tähän asti tarkoituksella vähälle huomiolle jäänyt osa Suomen sotahistoriaa ja samalla kyseenalaistaa muinaisia, esimerkiksi Saksan-jääkäreitä koskevia Suomen itsenäistymishistorian puolitotuuksia.

TUTKIMUSKOHTEN RAJAAMINEN: KUKA ON SUOMALAINEN?

Merkittävin kysymys tutkimuksen alussa on ollut se, kenet on laskettava suomalaisiksi ja ketä ei. Paitsi Suomen

suuriruhtinaskunnassa syntyneitä, sotilaan ammatin valinneita suomen-, ruotsin-, saksan- ja venäjänkielisiä henkilöitä, maailmansotaan osallistui upseerinarvossa paljon suomen- ja ruotsinkielisiä inkerinmaalaisia ja pietarilaisia sekä Venäjällä syntyneitä Suomen suuriruhtinaskunnan alamaisten jälkeläisiä.

Tätä tutkimusta tehdessäni olen päätenyt laskemaan mukaan ensiksikin Suomessa syntyneet suomen-, ruotsin- ja saksankieliset upseerit. Lisäksi olen ottanut tutkimukseen Suomesta Venäjälle muuttaneiden suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden Venäjällä syntyneet, upseereina palvelleet jälkeläiset, joita oli noin kolmannes tässä tutkittavista henkilöistä. Heidän ottamisensa mukaan tutkimukseen on perusteltua siksi, että yli puolet tästä ryhmästä asettui vallankumouksen jälkeen Suomeen, monet osallistuivat Suomen myöhempisiin sotiin ja heidän jälkeläisensä elävät keskuudessamme. Samasta syystä olen ottanut tutkittavaan ryhmään mukaan myös joukon inkerin- ja pietarinsuomalaisia, jotka sota ja vallankumous heittivät Suomeen vuoden 1917 jälkeen.

Suomessa syntyminen ei ole tutkimuksen kannalta mikään itseisarvo: maailmansotaan osallistuvien upseereiden isät olivat usein aatelisia, korkeita virkamiehiä, hovimiehiä tai itsekin upseereita, joskus jopa kaikkia yhtä aikaa, ja he palvelivat siellä minne heidät oli komennettu. Siksi Venäjällä syntynyt poika saattoi muuttaa perheen mukana Suomeen isän Venäjän-komennuksen päätyttyä tai Suomessa syntynyt nuorimies päätyä Venäjälle, kun isän oli lähdettävä sinne töihin. Monesti isät lähettivät poikiaan samoihin kouluihin, missä olivat itse olleet, tai muuten vain toiseen maahan - Suomeen oppimaan vanhan kotimaan tapoja tai Venäjälle verkostoitumaan suuren maailman piireihin. Toiset jäivät Venäjälle, venäläistyivät ja unohtivat vanhan kotimaansa, kun toiset saivat idästä tarpeekseen pitkänkin oleskelun, eräissä tapauksissa koko ikänsä päätteeksi ja tulivat Suomeen kokeilemaan, löytyisikö isän kotimaasta omaa paikkaa.

Lähteissä esiintyy runsaasti suomalais- ja ruotsalaisnimisiä henkilöitä, joista osa on varmasti kuulunut johonkin edellä mainituista ryhmistä, mutta mikäli mikään ei ole osoittanut henkilöllä olleen riittävän läheistä sidettä Suomeen, olen jättänyt hänet tutkimukseni ulkopuolelle. Ensimmäiset ruotsalaiset päätyivät Venäjälle pidemmäksi aikaa jo jäätyään suuressa Pohjan sodassa sotavangeiksi, monet jäivät sinne ja heidän jälkeläisensä säilyttivät monessa tapauksessa skandinaavisen sukunimen 1900-luvun alkuun asti. Suomen kuuluessa Venäjään vuosina 1809–1917 Venäjälle päätyi paljon suomalaisia, joiden toisen tai kolmannen polven jälkeläisissä ei Suomesta enää välttämättä muistuttanut kuin venäläiselle vieraalta kuulostava nimi.

Toinen suuri ihmisryhmä, jonka olen enimmäkseen jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle, ovat suomenvenäläiset. Venäjältä tuli autonomian aikana Suomeen paljon ihmisiä, heistä monet asettuivat taloksi ja heidän jälkeläisensä pitivät Suomea kotimaanaan. Näistä ihmisistä useat palvelivat armeijassa Suomessa tai muualla 1900-luvun alussa ja lähtivät sen mukana maailmansotaan. Toisaalta Suomeen asettui vallankumouksen jälkeen runsaasti venäläisiä, joilla oli usein jokin aiempi side Suomeen. Tässä joukossa oli jopa pari tuhatta entistä upseeria. Venäläisistä ei kuitenkaan ole lähteitä riittävästi. Siksi olen ottanut tutkimukseeni ainoastaan ne muutamat venäläiset, jotka liittyivät Suomen valkoiseen armeijaan vuoden 1920 Tarton rauhaan mennessä. Suomessa asuvat venäläiset muistivat kauan armeijan tuhotyöt Suomen venäläisten keskuudessa sisällissodan aikana ja kantoivat Suomen poliittiselle johdolle kaunaa sen osallisuudesta Venäjän valtakunnan hajottamiseen. Suomen armeijaan liittyminen merkitsi venäjänkieliselle, keisarille aikoinaan valansa vannoneelle upseerille selvää irtiottoa suomenvenäläisten suuresta, valkoisten emigranttien johtamasta enemmistöstä.

TUTKIMUSMETODI

Ensimmäiseen maailmansotaan osallistuneita suomalaissyntyisiä Venäjän asevoimien upseereita ei ole ryhmänä tutkittu tähän asti missään. Tämän ryhmän osia on pyritty kyllä luotaamaan. Tuomas Hoppu on laatinut väitöskirjan ensimmäiseen maailmansotaan Venäjän asevoimissa osallistuneista vapaaehtoisista. Hoppu käsittelee teoksessaan myös upseereiksi nousseita vapaaehtoisia. Brittitutkija John Screen ja eräät muutkin ovat tutkineet suuriruhtinaskunnan aikaisen, Haminassa vaikuttaneen Suomen kadettikoulun oppilaita, joista lukuisat osallistuivat myös ensimmäiseen maailmansotaan. Klaus Castrén ja Åke Backström puolestaan ovat osoittaneet mielenkiintoa Venäjän asevoimien niihin upseereihin, jotka palvelivat myöhemmin itsenäisen Suomen puolustusvoimissa. Missään ei kuitenkaan ole toistaiseksi tutkittu kaikkia maailmansotaan osallistuneita suomalaistaustaisia upseereita. Tätä puutetta paikkaamaan tämä tutkimus on tarkoitettu.

Koska aiempaa tutkimusta ei ole, olen joutunut aloittamaan perusasioista. Kohderyhmää tutkiessani olen ensiksikin etsinyt eri lähteistä ryhmään kuuluvia henkilöitä, koonnut yhteen kaikki henkilötiedot, mitä näistä henkilöistä on Suomessa tarjolla, ja laatinut niistä matrikkelin. Matrikkelin lähteiden relevanssikysymys on akuutti, mutta olen pyrkinyt valikoimaan siihen ainoastaan näkemykseni mukaan luotettavaa tietoa. Lähteitä koskevia relevanssi- ja muita ongelmia käsitellään tarkemmin lähteitä koskevassa alaluvussa.

Suuri osa käsillä olevasta tutkimuksesta koostuu tähän matrikkeliin koottujen tietojen analysoinnista. Tietoja tarkasteltaen on selvitettävissä, kuinka paljon suomalaistaustaisia upseereita osallistui ensimmäiseen maailmansotaan, minkä ikäisiä he keskimäärin olivat, mistä he olivat kotoisin, mitä kieliä he puhuivat äidinkielenään, mistä yhteiskuntaluokista he olivat peräisin ja niin edelleen. Lisäksi tutkimus tarjoaa uutta tietoa upseereiden jatkokoulutuksesta, sotakokemuksesta ennen

maailmansotaa, ylenemisestä ja palkitsemisesta sodassa, tappioista ja muutenkin kohtaloista sekä ennen maailmansotaa että sodan aikana.

Tutkimuksen Suomen itsenäistymisvaiheita koskevassa osassa tuon maailmansodan upseereiden rinnalle kaksi muuta sotilasryhmää - maailmansotaan osallistumattomat, Venäjän asevoimissa ja autonomisen Suomen "vanhassa sotaväessä" palvelleet entiset upseerit, sekä Saksassa maailmansodan aikana koulutetut jääkärit. Vaikuttaa siltä, että näiden kahden ryhmän osallisuutta Suomen itsenäistymiseen on pyritty perusteettomasti paisuttamaan Venäjän asevoimien maailmansodan-veteraanien kustannuksella. Tässä tutkimuksessa pyrin vertailemaan Suomen vuosien 1917-1918 tapahtumiin osallistuneita 160 maailmansodan käynyttä upseeria vajaan 120 entiseen upseeriin sekä satoihin miehistökoulutuksen saaneisiin, maailmansotaan verrattain vaatimattomissa määrin osallistuneisiin jääkäreihin.

Vertaillakseni maailmansodan upseereita, entisiä upseereita ja jääkäreitä olen laatinut suppean matrikkelin myös entisistä upseereista. Jääkäreiden osalta olen luottanut vuonna 1975 julkaistun Suomen jääkärien elämäkerraston tietoihin.

TUTKIMUKSEN LÄHTEET

Koska upseereita ei ole aiemmin tutkittu ryhmänä, olen joutunut aloittamaan perusasioista eli upseerimatrikkelin kokoamisesta. Sen tietojen keräämiseen olen käyttänyt alkuperäislähteitä ja sekundäärisiä lähteitä.

Alkuperäislähteinä olen käyttänyt Helsingin kaupunginarkistossa olevaa poliisin osoitekortistoa, Kansallisarkistossa olevia yksityishenkilöiden kokoelmia, venäläisiä sotilasasiakirjoja ja EK-Valpon arkistoa sekä entisen Sota-arkiston kortistoa Suomen asevoimien kuolleista upseereista, kantakortteja, ansioluetteloita, henkilötietolomakkeita, päällystökortteja ja eri

pikkukokoelmia. Venäjällä olen tutustunut Venäjän valtion sota-arkisto RGVA:n kortistoon, joka johtaa kokoelmaan (Fond) 400 eli Pääesikunnan henkilöosaston henkilöasiakirjoihin, sekä kokoelmaan 409, palveluluetteloita. Lisäksi olen käynyt läpi Venäjän asevoimien virallista lehteä Russki invalidia, jossa aikoinaan julkaistiin kaikki upseereiden palvelukseen liittyvät uutiset, kuten ylennykset, erot, siirrot, palkitsemiset ja kuolemantapaukset, sekä Venäjän asevoimien julkaisemia kirjamuotoisia eri puolustushaarojen henkilökuntaluetteloita. Niistä Suomen "vanhan sotaväen" henkilökuntaa esitteleviä on myös ruotsiksi. Upseereita seikkailee myös Suomen valtiokalentereissa.

Sekundäärisinä lähteinä olen käyttänyt erilaisia sukututkimuksia ja matrikkeleita, joita on ilmestynyt niin kirjoina, kirjoituskokoelmissa kuin internetissäkin. Näistä luotettavimpia lienevät virallisten tahojen julkaisemat, kuten Suomen puolustusvoimien upseeristoa ja Suomen poliisipäälylystää esittelevät matrikkelit. Jotkut venäläiset internetiin laitettut matrikkelit, kuten ensimmäisen maailmansodan upseerikuntaa esittelevä www.grwar.ru, on viitteytetty lähinnä aikalaismateriaalista lähteensä ammentaviksi.

Lähinnä henkilöiden omiin kertomuksiin perustunevat erilaiset koulu- ja osakuntamatrikkelit, aateliskalenterit, pappis-, lakimies-, liikemies-, merikapteeni- ja yhtiöiden henkilöstömatrikkelit. Varsinaisia Venäjän suomalaisupseerien matrikkeleita on julkaistu Suomen kadettikoulun oppilaista, Suomen rakuunarykmentin päälylystöstä, Suomen vanhan sotaväen reservivänrikeistä ja Venäjän laivaston suomalaistaustaisista upseereista. Venäjän suomalaisupseereita esiintyy myös Klaus Castrénin matrikkeleissa itsenäisen Suomen ratsuväkiupseereista, Harry Halénin Suomen venäläistä sotilashenkilökuntaa esittelevissä matrikkeleissa, Suomen keisarillisen senaatin henkilöstömatrikkelissa ja venäläisen Sergei Volkovin toimittamissa Venäjän kenraalikunnan, laivaston, ratsuväen,

Henkikaartin ja sisällissodan valkoarmeijoiden upseerimatrikkeleissa.

Sukututkimuksessa upseereita esiintyy tiettyjen, varsinkin suomenruotsalaisten sukujen omissa matrikkeleissa, ruotsalaisen Elgenstiernan ja suomenruotsalaisen Carpelanin toimittamissa aatelissukujen matrikkeleissa ja alan perusteoksina pidetyissä Arne Bergströmin Uudessa sukukirjassa, Atle Wilskmanin Släktbokissa sekä Släktbok ny följd -sarjassa. Pienempiä sukututkimuksia ja niihin liittyviä matrikkeleita on Suomen Sukututkimusseuran Vuosikirja -sarjassa. Sukututkijat ovat myös olleet puuhakkaita kopioimaan nettiin kirkonkirjojen tietoja erityisille sivustoille, ja monesti olen löytänyt henkilöiden syntymä- ja kuolinaikoja sekä -paikkoja näiltä sivustoilta.

Matrikkeliin käyttämieni lähteiden todenperäisyyttä koskeva ongelma on tietysti akuutti. Näiden matrikkeleiden ja sukututkimusten tarjoamia henkilötietoja on vaikea lähteä todistamaan vääriksi, mutta mikäli ne ovat ristiriidassa virallisten aikalaisasiakirjojen kanssa, olen kallistunut merkitsemään matrikkeliin jälkimmäisiä. Palvelustietojen osalta puolestaan olen voinut vertailla matrikkeleiden tarjoamia tietoja virallisiin palvelustietoihin ja tällä lailla matrikkelissani voinut oikaista aiempien matrikkeleiden virheellisiä tietoja.

Toinen lähdemateriaalin käyttöön liittyvä ongelma liittyy siinä esiintyvien tietojen kääntämiseen matrikkeliin ja tutkimukseen.

Suuri osa lähdemateriaalista on ruotsin- tai venäjänkielistä, ja monesti varsinkin matrikkelitiedot on käännetty venäläisistä alkuperäisasiakirjoista ruotsiin ja siitä edelleen suomeen ilman mitään erityisiä sääntöjä. Varsinkin sotilasalan sanaston kääntämiseen on allekirjoittaneen ollut luotava oma säännöstönsä, jossa olen päässyt käyttämään varsinaisen pääaineeni, kääntämisen ja tulkkauksen, opiskelussa sekä Venäjän asevoimien historian tutkimuksessa kertynyttä tietoa ohittaakseni muinaisten sukututkijoiden ja itse upseereiden venäjämästä ruotsiin ja siitä

suomeen kääntämisen aiheuttamat kääntämiskarikot. Aiemmin kääntämisessä on pyritty suoran, alkutekstille sanallisesti mahdollisimman läheisen vastineen käyttämiseen ja tarvittaessa keksimiseen, mistä on seurannut suomen kielelle vieraita sanontoja, svetisismejä ja rusismeja, jotka ovat sitten juuttuneet kieleen "vakiintuneiksi käytännöiksi". Tällaisesta vain yhtenä esimerkkinä voi mainita "suomenmaalaisuuden". Sikäli kun venäläisessä alkutekstissä esiintyy ainoastaan määreitä "Finljandski" ja "finski", voi ne kääntää suoraan sanoilla "Suomen" ja "suomalainen" sekä jättää "suomenmaalaisuuden" keskustapuolueen lehdistön ystäville.

Toiset käännösongelmat ratkeavat ainoastaan tiedolla. Esimerkiksi "Nižegorodskije draguny" on kääntynyt ruotsiksi muotoon "Nijegorodska draguner" ja suomeksi "Nishegorodskin rakuunoiksi" aina, kun kohdalle on sattunut kääntäjä, joka ei ole tiennyt "Nižegorodskin" viittaavan Nižni Novgorodin kaupunkiin. Laivaston alustyyppelijä tuntematon ei voi ymmärtää, miksi "minnyi kreiser" ei ole miinaristeilijä vaan hävittäjä.

Kolmas matrikkelin kokoamiseen liittyvä ongelma on luonnollisesti tietojen puuttuminen. Venäläisissä lähteissä esiintyy runsaasti suomalais- ja ruotsalaisnimisiä henkilöitä, joita mikään muu lähteessä ei kuitenkaan indikoi suomalaistaustaisiksi. Suorittamani RGVIA:n kokoelma 400:n 153-laatikkoisen kortiston läpikäynti ja suomalaisten keruu muistiin talvella 2011 korjasi jonkin verran tätä ongelmaa, sillä kyseisen kortiston jokainen kortti viittaa henkilöasiakirjaan, ja ihmisten erottamiseksi toisistaan jokaisessa kortissa on ihmisen nimen ja palvelusyksikön lisäksi syntymävuosi, sääty ja maininta syntymäpaikasta joko toponyminä tai kuulumisella sen ja sen läänin siihen ja siihen säätyyn. Virhemarginaali on silti olemassa.

Varsinaisessa tutkimuksessa olen käyttänyt taustamateriaalina varsinkin Venäjän asevoimien rakennetta ja historiaa käsittelevää tutkimusta, suomalaisten

kansallisten yksiköiden päällystön kohdalla myös näistä kirjoitettua ruotsin- ja englanninkielistä tutkimusta. Venäjän asevoimien rakennetta ja historiaa esittelee mielestäni pätevästi Anton Kersnovskin laaja kirjasarja Istorija Russkoi armii, jonka kirjoittaja oli entinen keisarin armeijan upseeri ja kirjoitti teoksensa Ranskassa maailmansotien välillä. Hänen lähteensä ovat erityisesti Venäjän asevoimista ennen vallankumousta laaditut tutkimukset ja Russki invalid -lehti, sekä kansainvälisten konfliktien osalta jotkut eivänläisetkin tutkimukset. Venäjän asevoimien upseeristoa käsittelee kattavasti Sergei Volkov tutkimuksessaan Ofitserski korpus Russkoi armii. Suomen sisällissotaa koskevista taustalähteistä tärkein on ollut 1920-luvulla kirjoitettu Suomen vapaussota vuonna 1918 -sarja, sillä vastaavaan yksityiskohtaisuuteen ei tapahtumienkuvauksessa ole alan yleisesityksissä sen jälkeen päästy. Suomen puolustusvoimien historian perusteos ajalta toiseen maailmansotaan asti on Jarl Kronlundin toimittama Puolustusvoimien rauhan ajan historia (1988), ja Martti Ahti sekä Lars Westerlund ovat tutkimuksissaan esitelleet asevoimien sisäisiä kriisejä.

Tutkimusta tehdessäni olen tutustunut myös muistelmakirjallisuuteen. Ensimmäisen maailmansodan suomalaisupseereita tutkiessani olen lukenut kymmenkunta maailmansodan osanottajien muistelmateosta sekä joukon Suomen sisällissodan osallistujien kertomuksia, joissa maailmansodan upseereita vilahtelee.

1. MAAILMANSODAN SUOMALAISET UPSEERIT

Tässä luvussa esitellään ensimmäiseen maailmansotaan Venäjän asevoimissa osallistuneet suomalaistaustaiset upseerit osana suurempaa kokonaiskuvaa, Venäjän sotalaitosta, sekä heidän jakautumisensa erilaisiin ryhmiin syntymäpaikkansa, yhteiskunnallisen taustansa, äidinkiелensä, koulutuksensa ja muiden seikkojen perusteella.

Alla käsiteltävistä syistä jaan tutkimuksen kohderyhmän kahteen pääryhmään: rauhanajan upseerikoulutuksen saaneisiin sekä maailmansodan aikana upseereiksi ylenneisiin henkilöihin. Rauhanajan upseerikoulutuksen saaneet jakautuvat tämän luvun eräissä alaluvuissa henkilöihin, jotka olivat aktiivipalveluksessa maailmansodan syttyessä sekä toisiin, jotka mobilisoitiin tai hakeutuivat palvelukseen reservistä, nostoväestä tai jopa eläkkeeltä sodan syttyttyä. Maailmansodan aikana upseereiksi ylenneet puolestaan jakautuvat suoraan sotaopistoihin hakeutuneisiin henkilöihin, vapaaehtoisista rivimiehistä sodan aikana ylenneisiin ja mobilisoituun aliupseeriin, jotka ylenivät upseereiksi sodan kestäessä.

1.1. UPSEERIT VENÄJÄLLÄ ENNEN MAAILMANSOTAA

Uudistaessaan Venäjän yhteiskuntaa 1700-luvun alussa keisari Pietari I Suuri laati Arvotaulukon, jonka mukaan kaikki valtiota palvelevat virkamiehet ja sotilaat jaettiin neljääntoista tasoon. Taulukon arvoja sekä arvojen oikeuksia ja velvollisuuksia muuteltiin seuraavien lähes 200 vuoden mittaan, mutta perusajatus säilyi samana. Maailmansodassa käytetty upseereiden arvojärjestys perustui siihen, ja sitä oli

maailmansotaan mennessä muuteltu viimeksi vuonna 1884.¹

tas o	maavoimat	kaarti	kasakkajou kot	ratsuväki	laivasto
I	kenttämarsalkkaken raali				amiraalikenr aali
II	kenraali	kenraali	kenraali	kenraali	amiraali
III	kenraaliluutnantti	kltn	kltn	kltn	vara-amiraali
IV	kenraalimajuri	kmaj	kmaj	kmaj	kontra- amiraali
V	varattu valtioneuvoksen ja kamarijunkkarin siviiliarvoille				
VI	eversti	eversti	eversti	eversti	kommodori
VII	everstiluutnantti	kapteeni	staršina	evltn	komentaja
VIII	kapteeni	alikaptee ni	jesauli	ratsumestari	yliluutnantti
IX	alikapteeni	luutnantti	alijesauli	aliratsumest ari	luutnantti
X	luutnantti	aliluutnan tti	sotnik	luutnantti	aliluutnantti
XII	aliluutnantti	vänrikki	horunži	kornetti	-
XIII	vänrikki	-	alihorunži	vänrikki	kokelas

Kuten yllä näkyy, kasakkajoukoilla ja ratsuväellä oli omia nimityksiään maavoimien arvoille. Maissa palvelevat eli Amiraliteetin laivastoupseerit käyttivät maavoimien arvoja, samaten vuonna 1912 militarisoitu luotsilaitos. Rajavartiosto ja santarmikunta eli sotapoliisit käyttivät ratsuväen upseeri-arvoja. Sotilasvirkamiehet käyttivät virkamiehistön arvoja.²

Kaartiin, keisarin yksityisarmeijaan, kuuluvat olivat yhtä tasoa ylempänä muita. Niinpä esimerkiksi kaartinluutnantti vastasi muiden aselajien alikapteenia, ja mikäli kaartinupseeri siirtyi muihin aselajeihin, hän sai aina yhtä astetta korkeamman arvon. Toisaalta muiden aselajien mies joutui kaartiin päästyään ansaitsemaan edellisen arvonsa

uudelleen. Tällainen järjestely oli perua Pietari Suuren ajoilta, jolloin hallitsija tunsu kaikki kaartilaisensa ja saattoi lähettää heistä arvoon katsomatta sopivaksi katsomansa mille tahansa tehtävälle. Tehtävällä olevaa miestä, vaikkapa vain kaartin aliupseeriakin, kaikkien oli toteltava kuin itse keisaria. Kaartista puuttui everstiluutnantin arvo, joten kapteeni yleni suoraan everstiksi. Tämä johti armeijassa vinoutumaan kaartinupseereiden hyväksi: kaartinupseeri yleni everstiksi yhtä arvoastetta nopeammin kuin armeijan upseeri, ja jo lähtökohtaisesti kaartinupseeri oli yhtä arvoa ylempänä armeijan upseeria. Periaatteessa kaartinkapteenin palvelusvuosilla pääsi muiden aselajien everstiksi, mikä johti kaartinupseerien levittäytymiseen armeijaan itseään kokeneempien miesten tehtäviin.³

Venäjän yhteiskunnassa herroittelu oli varattu herrasmiehille ja yleensäkin siviileille. Venäjän keisaria palvelevat sotilaat ja virkamiehet oli jaettu näihin neljääntoista kastiin, ja alemmat kutsuivat ylempiään näiden arvojen mukaisesti. Alinarvoiset upseerit alikapteeniin asti olivat alemmilleen "jalosukuisuuksia", seuraavat everstiin asti "korkeajalosukuisuuksia", kenraalimajurit ja kenraaliluutnantit "ylhäisyyksiä" ja kenraalit "korkeaylhäisyyksiä". Ylempien upseereiden oli tapana teititellä alempia ja päällystön yleensä sinutella miehistöä. Sotamiehellä ja matruusilla ei ollut sotilasarvoa ollenkaan, vaan heistä käytettiin nimitystä "alhainen arvo".⁴

Venäjän asevoimien ylennysjärjestelmä oli monimutkainen yhdistelmä arvoja, aikaa, vakansseja ja ansioita. Maavoimissa upseereita ylennettiin lähinnä vakanssien vapautuessa, kunhan tietty aika edellisestä ylennyksestä oli kulunut. Rauhan aikana aliluutnantista everstiksi yleni keskimäärin 25 vuodessa. Sodat luonnollisesti jouduttivat ylenemistähtia, mutta saattoivat myös johtaa alentamiseen, häpeälliseen eroon tai terveyden ja tietysti jopa hengen menetykseen.

Laivastossa seuraavaan ylennykseen edellytettiin myös tiettyä määrää merellä edellisen ylennyksen jälkeen, ja

korkeimpien arvojen saavuttamiseen vaadittiin myös tiettyä määrää alusten ja osastojen komentamista merellä. Niinpä Merisotakoulusta päässyt kokelas ylennettiin aliluutnantiksi oltuaan merellä neljä vuotta, luutnantiksi oltuaan 50 kuukautta ja komentajaksi 98 purjehduskuukauden jälkeen. Siitä seuraavaan arvoon kommodoriksi upseeri pääsi palveltuaan aluksella ykkösupseerina vuoden ja pienemmän aluksen päällikkönä toisen. Kontra-amiraaliksi pääsyyn edellytettiin erityisansioita, neljää vuotta rintama-aluksen päällikkönä ja vuotta merellä, eikä vara-amiraaliksi noussut kuin virkaiällä ja vähintään vuoden merikomennuksella laivasto-osaston päällikkönä. Täysamiraalit nimitti keisari harkintansa mukaan.⁵ Maailmansodassa palveli yksi suomalaissyntyinen täysamiraali, Kronštadtin kuvernööri Robert Wirén, joka sai amiraalinarvon palveltuaan upseerina 37 vuotta.⁶

Armeija ja valtionhallinto kulkivat Venäjällä pitkälti käsi kädessä aateliston kanssa. Vuodesta 1856 alkaen jokainen kapteeniksi, vastaavaan muiden joukkojen arvoon tai virkamiehistössä nimeineuvokseksi - VIII tasolle - ylennyt yleni samalla henkilökohtaiseksi aateliseksi, ja everstiksi (VI taso) tai virkamiehistössä todelliseksi valtioneuvokseksi (IV taso) yleneminen merkitsi aateluuden muuttumista perinnölliseksi. Niinpä viimeisen keisarin aikana 90% Venäjän aatelisista oli päässyt säätyyn oman tai jonkun sukunsa aiemman polven edustajan ase- tai virkapalveluksen ansiosta. Aateluus merkitsi verovapautta, helpotti valtion virkojen saantia ja mahdollisti pääsyn hoviin. Aatelisia oli kuitenkin verrattain runsaasti, ja suurin osa Venäjän perinnöllisestäkin aatelistasta eli vallankumoukseen mennessä perusporvarillista elämää.⁷

Asevoimissa aateluus oli 1900-luvun alussa häviämään päin, joskin hitaasti. Ensimmäisen maailmansodan syttyessä maavoimien upseerikunnasta puolet oli silti aatelisia. Aatelisia oli eniten kaartissa, pioneerijoukoissa ja ratsuväessä. Laivasto muodosti tässä suhteessa poikkeuksen, sillä sen päällystöstä yli 90 prosenttia oli

aatelisia. Tämä johtui siitä, ettei Merisotakouluun otettu kuin perinnöllisiä aatelisia ja laivastoupseereiden jälkikasvua.⁸

Suomessa ja Venäjällä upseeri oli arvostettu ammatti aina 1800-luvun loppupuoliskolle asti. Suomessa omaa upseeristoa pidettiin yhtenä autonomian siunauksista. Upseerien osallisuudesta Venäjän sotiin oltiin varsinkin ruotsinkielisen kansanosan piirissä ylpeitä, ja arvostus vain nousi Suomen saadessa oman sotaväen suomalaisupseereille maineikkaan vuosien 1877-1878 Turkin-sotaretken jälkeen.

Näihin aikoihin teollistuva yhteiskunta alkoi kuitenkin tarjota eteenpäin pyrkiville miehille paremmin palkattuja ja nopeampaa etenemistä tarjoavia ammatteja teollisuuden ja kaupan alalla. Venäjällä asevoimat menettivät hohtoaan erityisesti Turkin-sotaa seuranneen 26-vuotisen rauhan aikana. Kun sotaväellä ei ollut oikeaa käyttöä, sen päällystö taantui ja sen nauttima arvonnanto laski. Upseerielämään muutenkin läheisesti liittyvät juopottelu, kortinpeluu ja naisten perässä juokseminen nousivat monissa varuskunnissa päällystön vapaa-ajan pääasialliseksi sisällöksi, mikä vieroitti sivistyneen nuorison enemmistön haluista upseerikoulutukseen.

Japanin-sodan alkuun mennessä Venäjän asevoimista oli tullut sen päällystölle jatkuvaa nuoruuttaan elävien ikikadettien juhlatilaisuus, jossa he muistelivat menneitä sotia ja lämmittelivät yksiköidensä maineella, minkä pelipöydästä ja naisjutuiltaan ehtivät. Varsinainen palvelus keskittyi kaluston pedanttiin laskemiseen ja huoltamiseen. Upseereiksi päätyi varsinkin ylimpien kansankerrosten se osa, joka ei halunnut vaivata päätään itsenäisellä ajattelulla tai oli liian laiskaa tai kyvytöntä "oikeisiin töihin". Asevelvollinen miehistö katsottiin lähinnä ilmaiseksi työvoimaksi, ja sitä hallittiin väkivallalla. Jotkut harvat upseerit pääsivät toimimaan varsinaisen tarkoituksensa mukaisissa tehtävissä Venäjän reuna-alueiden kahakoissa, mutta kokonaisuvaan nämä melko vaivattomat operaatiot teknisesti jälkeenjääneitä persialaisia, Keski-Aasian

muslimiheimoja ja kiinalaisia vastaan vaikuttivat lähinnä haitallisesti luodessaan osallistujilleen ja julkisuuteen illuusion Venäjän aseiden lyömättömyydestä.⁹

Armeija oli suuri, mutta sen pää oli laho, ja siksi Venäjä hävisi vuosien 1904–1905 Japanin-sodan. Armeijan miehistö osallistui laajasti vuosien 1905–1906 kapinoihin, jotka asevoimissa suuntautuivat keisarinvallan lisäksi upseereiden harjoittamaa keppikuria ja heidän yleistä ammattitaidottomuuttaan vastaan. Keisarin valtaistuin horjui, ja hänen oli jaettava valtansa kansanedustuslaitoksen kanssa rauhoittaakseen kansansa.

Tällä kaikella oli hyväkin puoli. Julkinen sana sai sodassa paljastuneesta Venäjän asevoimien avuttomuudesta aiheen julistaa maailmansotaan saakka Venäjän olevan vaarassa, millä oli helppo lujittaa kansallistunnetta ja sen myötä asevoimien nauttimaa arvostusta. Uudesta perustuslaillisesta monarkiasta innostunut, kansallismielisesti ja isänmaallisesti ajatteleva koulutettu nuoriso hakeutuikin verrattain runsaslukuisena upseerikoulutukseen sotaa edeltäneet kahdeksan vuotta. Kolmanneksella Venäjän asevoimien päällystöstä oli Japanin-sodassa hankittua tuoretta sotakokemusta, jonka perusteella asevoimia olisi nyt ollut mahdollista ryhtyä toden teolla uudistamaan.¹⁰

Japanin-sodan ja sitä seuranneiden kapinoiden jälkeen uudesta perustuslaillisesta yhteiskunnasta ja kansallismielisestä innosta olisi luonnollisesti ollut aineksia jonkinlaiseen Venäjän kansalliseen jälleensyntymiseen ja elpymiseen, mutta Venäjän kyvytön hallitsija Nikolai II seurueineen ei ollut kiinnostunut sen suuntaisista asioista. Venäjän asevoimia johtivat samat näkemyksettömät kenraalit ja amiraalit kuin aiemminkin, eikä suursotaa edeltävinä vuosina tehty mitään uuden, tervehenkisemmän upseerikunnan kasvattamiseksi poliittisesti yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Venäjän koulutetun nuorison usko, jonka mukaan se palveli maataan hyödyllisimmin asevoimissa, osoittautui lopulta turhaksi, sillä asevoimien johto löi kaikki

olennaisimmat uudistukset laimin. Armeija lähti maailmansotaan puutteellisesti varustettuna ja kyvyttömästi johdettuna. Venäjän upseerinuoriso sai maksaa siitä kovan hinnan ja päätyi suurelta osin lahoamaan Puolan ja Galitsian maastoon sodan ensimmäisen vuoden mittaan.

UPSEEREIDEN PALKITSEMINEN

Venäjän asevoimien upseereita palkittiin mitalein, kunniamerkein, tunnustusmiekein, lisäämällä ylimääräisiä palvelusikävuosia ansioluetteloon ja myöntämällä ylimääräisiä vuosipalkkoja.

1800-luvun loppupuoliskolla ja vuoteen 1917 asti Venäjällä oli käytössä neljän ritarikunnan kunniamerkkejä. Nämä olivat Pyhän Annan, Pyhän Stanislavin, Pyhän apostolienvertaisen ruhtinas Vladimirin ja Pyhän suurmarttyyri ja voitontuoja Yrjänän eli Pyhän Yrjön ritarikunnat. Niistä jokainen jakautui neljään asteeseen, ja kolmen ensimmäisen ritarikunnan merkkeihin oli tarjolla miekkasolkia ja rusetteja, mikäli merkit ansaittiin sotarintamalla. Selustapalveluksessa saadut merkit saatettiin koristella näillä miekoilla ja ruseteilla rintama-ansioista. Rintamaupseereille neljännen ja kolmannen luokan Annat, Stanislavit ja Vladimirit olivat lähinnä harrastemerkkejä, mutta toisen luokan Annoja ja Stanislaveja ei myönnetty kapteenia alhaisemmille upseereille, eikä ensimmäisen luokan Annoja ja Stanislaveja jaettu kuin kenraalikunnalle. Niille, jotka olivat jo saaneet kaikki Annat, Stanislavit ja Vladimirit, olivat vielä tarjolla Aleksanteri Nevalaisen ja Valkoisen kotkan kunniamerkit.

Sotilaan korkeimpana palkintona pidettiin Yrjön ristiä, jonka saattoi saada vain henkilökohtaisista sota-ansioista. Kyseessä oli yleensä neljännen luokan Yrjö, sillä kolmatta jaettiin ainoastaan erityisistä kenraalitason suorituksista. Hallitsija antoi toisen luokan Yrjön yleensä vain toiselle hallitsijalle, eikä ensimmäisen luokan Yrjöä saanut 150 vuodessa kuin 25 Venäjän suurinta sotapäällikköä. Yrjön

ristin myönsi ristin haltijoista koottu erityinen komitea, Yrjön duuma, joka harkitsi yleensä kauan merkkinsä myöntämistä. Miehistölle oli omat Yrjönsä, ja vallankumouksen jälkeen valtaan noussut väliaikainen hallitus jakoi vuonna 1917 myös upseereille miehistön Yrjöjä konservatiivisen Yrjön duuman mielipiteitä kysymättä.

Lähes 4. luokan Yrjön ristin veroinen, mutta yleisempi tunnustus oli Yrjön tunnustusmieikka, jonka kullattuun kahvaan oli kaiverrettu teksti "urheudesta" ja perään niitattu Yrjön ristin pienoismalli.

Kunniamerkkien lisäksi upseerikuntaa muistettiin erilaisilla mitaleilla. Monen suomalaisupseerinkin rintapieleen ripustettiin vuonna 1894 keisari Aleksanteri III:n hallituskauden muistomitali, vuonna 1912 Borodinon taistelun ja isänmaallisen sodan satavuotismuiston merkki ja seuraavana vuonna Romanovien suvun 300-vuotisen hallituksen juhlamitali. Myös suuren Pohjan sodan Pultavan ja Hankoniemen taisteluista muistettiin jakamalla mitaleita. Turkin-sodan ja myöhemmin Japanin-sodan veteraaneille oli omat muistorahansa.

Keisarin suosio eli Korkeimman suosionosoitus puolestaan merkitsi diplomin lisäksi ylimääräistä vuosipalkkaa, ilmoitusta lehdissä ja vuotta palvelusaikaa lisää ansioluetteluun, jonka palvelusvuosien ja ansioiden perusteella sitten laskettiin eläkkeen suuruus. Kyseessä oli siis eräänlainen kunniamerkki ilman varsinaista merkkiä. Lisäksi ansioituneita upseereita saatettiin merkitä kuuluvaksi keisarin seurueeseen. Kunnostautumisesta saattoi saada myös siirron Henkikaartin kirjoihin, vaikka tehtävä olisikin pysynyt samana.¹¹

1.2. SUOMALAISUPSEERIEN KOTIPAIKAT

Maailmansotaan osallistuneista 553 suomalaistaustaisesta upseerista oli Suomessa syntynyt ainoastaan 343. Loput 210 olivat syntyneet eri puolilla Venäjää, lukuun ottamatta paria Bulgariassa sekä yksiä Norjassa ja Saksassa syntyneitä

henkilöitä. Muutaman upseerin syntymäpaikka on jäänyt tutkimusta tehdessä epäselväksi.

Maailmansodan syttyessä aktiivipalveluksessa olleet upseerit jakautuivat lähes tasaisesti Suomessa ja Suomen ulkopuolella, lähinnä Venäjällä, syntyneiden kesken. Edellisiä oli 147, jälkimmäisiä 137 henkeä. Sen sijaan maailmansodan syttyä palvelukseen palaavista 136 upseerista vain 49 oli syntynyt Venäjällä, eikä maailmansodan aikana upseereiksi ylenneistä 134 henkilöstä ollut Venäjällä syntyneitä kuin 25 miestä.

Maailmansodan syttyä palvelukseen palanneista 136 henkilöstä kolmetoista Venäjällä syntynyttä palasi palvelukseen Suomesta, ja vastavuoroisesti 16 Suomessa syntynyttä entistä upseeria oli päätynyt Venäjälle reservissäoloaikanaan. Vastaavaa liikennettä on havaittavissa myös sodan aikana upseereiksi ylenneiden keskuudessa: asevoimiin liittyi yhdeksän Venäjällä syntynyttä suomalaista Suomesta ja vastavuoroisesti kuusi Suomessa syntynyttä nuorta miestä Venäjältä.

Syntymäpaikkojensa puolesta Suomessa syntyneet upseerit jakaantuivat seuraavaan tapaan. Suomi-riville ovat päätyneet henkilöt, joiden syntymäpaikkakunta ei ole tiedossa, mutta sen sijainti Suomessa on.

	aktiiviupseerit	maailmansotaan palanneet	maailmansodassa ylenneet	yhteensä
Suomi	5	2		7
Helsinki	37	12	26	75
Uusimaa	19	10	6	35
Turku	6	6	5	17
Varsinais-Suomi	10	2	5	17
Pori	2		3	5
Satakunta	4		6	10
Hämeenlinna	4	2	5	11
Häme	1	4	7	12

Tampere	2	1	4	7
Pirkanmaa	3	2	5	10
Vaasa	3	3		6
Pohjanmaa	9	4	6	19
Oulu	1	4	1	6
Pohjois-Pohjanmaa	1	2	1	4
Kuopio	6	2	3	11
Savo ja Keski-Suomi	3	3	5	11
Viipuri	16	7	10	33
Karjala	15	11	10	36
Kymenlaakso	6	9	7	22
Ahvenanmaa	1			
yhteensä	154	86	115	355

Huomionarvoista tässä jakaumassa on lähinnä tulevien upseerien synnyinpaikkojen painottuminen pääkaupunkiseudulle, Venäjän läheisyyteen ja varuskuntakaupunkeihin. Tämä johtui lähinnä upseereiden sosiaalisista lähtökohdista, joihin palataan toisessa alaluvussa. Suurin osa upseerinaluista oli upseereiden, virkamiesten ja aatelisten lapsia. Lisäksi Karjalasta oli Vanhan Suomen ajoista asti ollut matalampi kynnys lähteä Venäjälle uraa luomaan kuin vuonna 1809 Venäjään liitetystä Suomesta.

Suomen ulkopuolella syntyneiden upseereiden synnyinpaikkajakauma näyttää seuraavalta. Venäjä-riville ovat päätyneet ne henkilöt, joista lähteet tietävät kertoa vain heidän syntyneen muualla kuin Suomessa.

	aktiiviupseerit	maailmansotaan palanneet	maailmansodassa ylenneet	yhteensä
Venäjä	11	4		15
Pietari	27	9	12	48
Pietarin	8	7	4	19

kuvernementti				
Moskova	6	2	2	10
Muu Euroopan-Venäjä	23	11	2	36
Viro	5	1		6
Latvia ja Liettua	8	2		10
Valko-Venäjä	5			5
Puola	4	4	2	10
Ukraina ja Krim	19	5	2	26
Kaukasia	6			6
Keski-Aasia	5	1		6
Siperia ja Kaukoitä	8			8
Alaska		1		1
Bulgaria		1	1	2
Norja	1			1
Baijeri		1		1
yhteensä	136	49	25	210

Tässä huomio kiinnittyy lähinnä upseereiden synnyinpaikkojen painottumiseen Pietarin seudulle. Tämä johtui selkeästi siitä, että suurin osa Venäjällä syntyneiden upseerinalkujen isistä oli itsekin upseereita, erityisesti Itämeren laivaston tai kaartin upseereita, tai hovin ja hallituksen virkamiehiä. Enin osa loppuista syntyivät siellä, missä upseeri-isänsä sattuiivat kulloinkin palvelemaan.

Upseereiden syntymäpaikka ei useinkaan vaikuttanut siihen, missä he sattuiivat vaikuttamaan ensimmäisen maailmansodan syttyessä. Aktiiviupseerit menivät yleensä minne määrättiin, ja heistä suurin osa palveli maailmansodan aattona Venäjän eri puolilla synnyinpaikastaan riippumatta. Uudelleen palvelukseen palaavat upseerit olivat monessa tapauksessa asettuneet synnyinpaikkaansa suuremmille paikkakunnille siviiliammattuihin. Upseeriarvon maailmansodassa